

Social tillit

– varför är den viktig och hur främjas den?

Abstract

Mänsklighetens välstånd har skapats av samarbete, och framgångsrikt samarbete bygger på tillit. Människors tillit till varandra, inklusive till främlingar de aldrig tidigare träffat, är därför en av de viktigaste förklaringarna till välstånd, nästan oavsett hur välståndet mäts. Att främja tillit där den saknas och att skydda den där den finns är därför en av de viktigaste uppgifterna för politiker, beslutsfattare och för människor i allmänhet. I denna text diskuteras vad forskningen säger om den sociala tillitens konsekvenser, dess ursprung, hur den främjas och skyddas.

Andreas Bergh

välfärdsforskare och docent i nationalekonomi, verksam vid Lunds universitet och Institutet för näringslivsforskning (IFN)

Social tillit

– varför är den viktig och hur främjas den?

Vad är social tillit?

Tillit är en attityd hos individen. Den kan förstås som individens gissning eller bedömning av hur andra kommer att bete sig i situationer där deras pålitlighet prövas: Kommer de att bete sig ärligt och pålitligt eller bedrägligt och själviskt? Tillit (liksom dess motsats misstro) kan vara riktad mot myndigheter och samhällsinstitutioner eller mot specifika personer som vi känner mer eller mindre väl. I det första fallet talar vi om institutionell eller politisk tillit, i det andra fallet om partikulär tillit. Tillit kan emellertid också vara riktad mot okända människor och mot människor i allmänhet. Denna typ av tillit kallas social, allmän eller mellanmännisklig tillit, och det är denna typ av tillit som är i fokus i detta kapitel.¹

En person med hög social tillit anser att människor i allmänhet går att lita på. Det vanligaste sättet att mäta social tillit är helt enkelt att be någon svara på frågan: I vilken utsträckning anser du att det går att lita på människor i allmänhet? Denna tillitsfråga har ställts i många länder under flera decenniers tid i undersökningar som exempelvis World Values Survey, European Social Survey och the Afrobarometer. I flera länder görs även nationella mätningar regelbundet, exempelvis de svenska SOM-undersökningarna.²

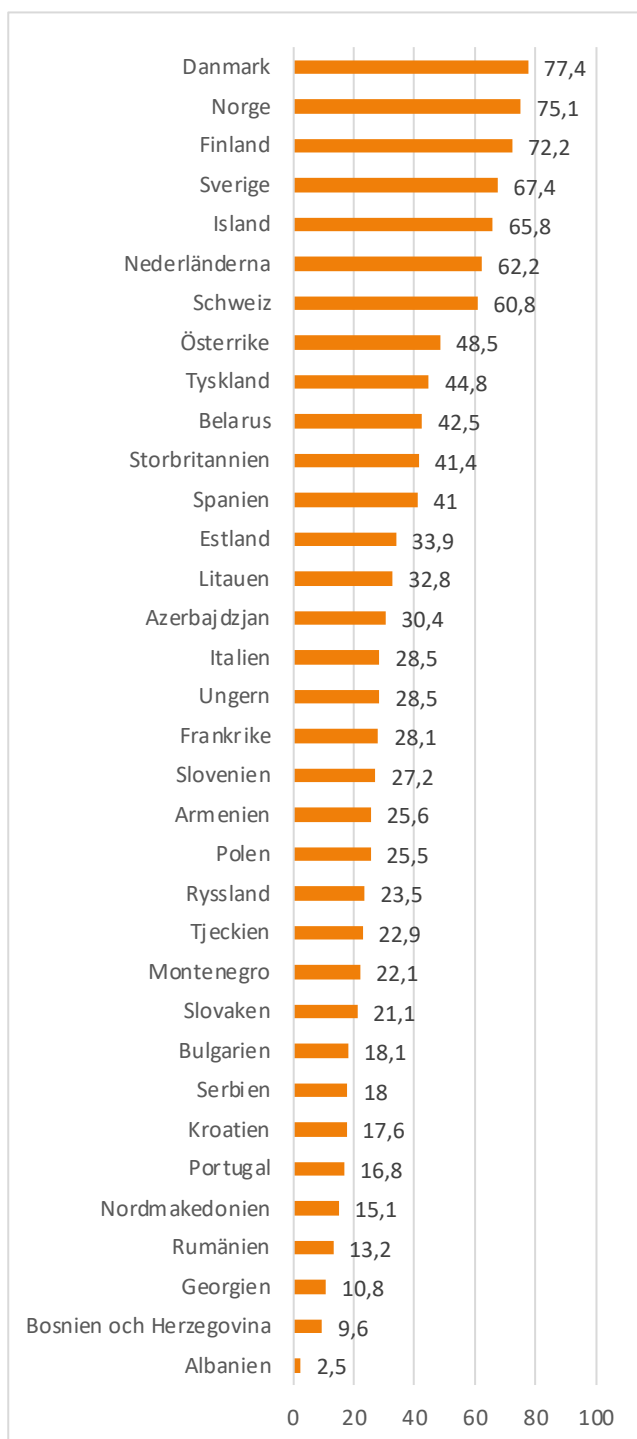
Ibland ställs frågan som en ja/nej-fråga, ibland får svaren anges på en skala (exempelvis från 1 till 10) och ibland kontrasteras tillitspåståendet mot ett påstående om att man kan aldrig vara nog försiktig när man har med andra människor att göra.³ Dessa variationer spelar dock ingen större roll för de övergripande mönster som avtecknar sig i svaren när det gäller exempelvis tillitsnivåer och trender i olika länder. Trots att tillitsfrågan kan tyckas vara vagt formulerad har de tillfrågade i regel inga problem att besvara den, dessutom är frågan lätt att översätta till olika språk. Andelen som instämmer i påståendet att man kan lita på människor i allmänhet i europeiska länder visas i Figur 1.

1 På engelska är termerna social trust eller generalized trust vanligt förekommande inom samhällsvetenskaplig forskning. I kapitlet används termen social tillit eftersom det är den enklaste översättningen av den vanligt förekommande engelska benämningen social trust.

2 För mer information om dessa, se <https://www.gu.se/som-institutet/som-undersokningarna> [läst 2022-04-15]

3 På engelska vanligen formulerat som påståendet "You can't be too careful when dealing with other people."

Figur 1. Andel med hög social tillit i europeiska länder (European Social Survey, 2017-19).

Varför bry sig om social tillit?

Trots tillitfrågans allmänt hållna natur samvarierar svaren med många intressanta och önskvärda egenskaper och utfall, både på individnivå och på samhällsnivå. Samhällen med hög social tillit har i genomsnitt också välfungerande demokratiska institutioner, högt och relativt jämnt fördelat ekonomiskt välstånd samt låg korruption.⁴ Även utbildning, som ofta kopplas till välstånd, har visat sig främjas av social tillit.⁵

En mer handfast illustration av tillitens betydelse ges av Figur 2 som visar andelen borttappade plånböcker som återlämnats till sin rätta ägare i olika länder runt om i världen (beräknad av forskare som i studiesyfte tappade bort autentiska plånböcker runt om i världen). Sambandet är tydligt mellan hur många som anser att det går att lita på människor i allmänhet och hur många plånböcker som återlämnades.⁶

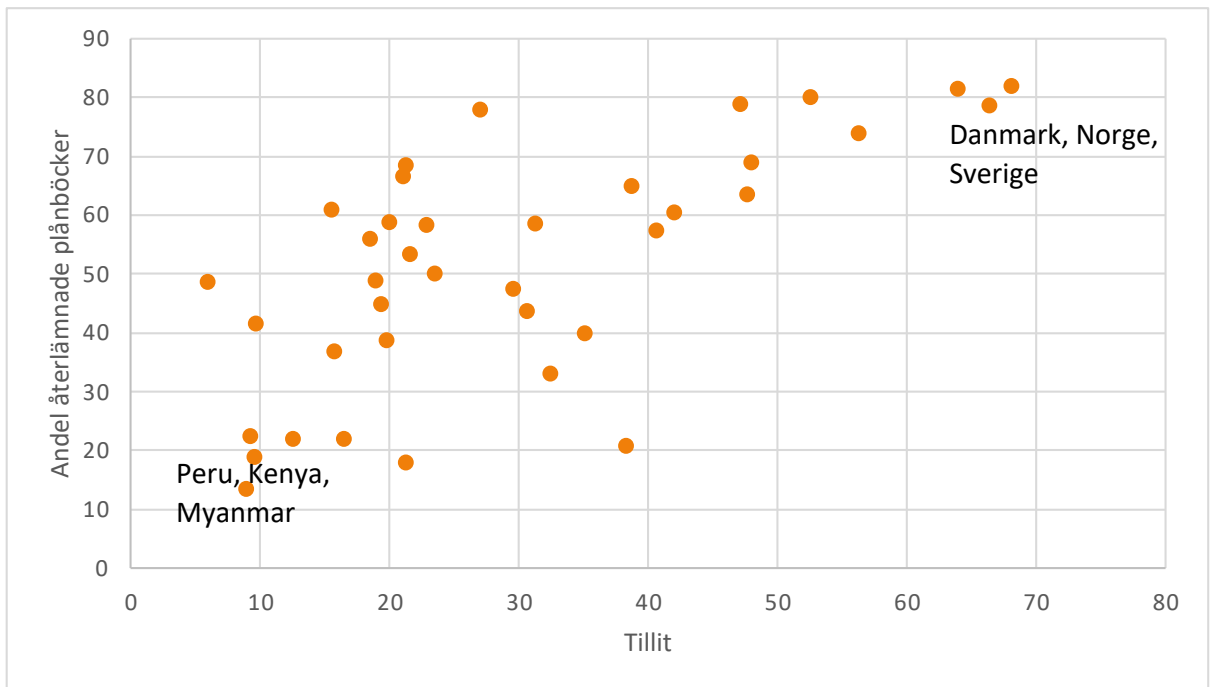
Sambandet i Figur 2 visar att tillitsfrågan på aggregerad nivå också säger något om människors pålitlighet. Det finns flera förklaringar till detta. En är att människor som uttalar sig om huruvida andra går att lita på i viss utsträckning bygger detta på erfarenheter och observationer. En annan förklaring är att människor med hög tillit själva tenderar att vara pålitliga (och enligt vissa tolkningar av tillitsfrågan uttalar sig den svarande främst om sitt eget beteende, enligt tanken att man känner andra som man känner sig själv).

4 Se exempelvis Putnam, 1993; Inglehart, 1990; Rothstein & Uslaner, 2005; Knack & Keefer, 1997; Bergh & Bjørnskov, 2014

5 Bjørnskov, 2009; Bjørnskov & Méon, 2013

6 Cohn, et al, 2019

Figur 2. Andel borttappade plånböcker som återlämnas och social tillit i olika länder.⁷

Det finns alltså flera skäl att intressera sig för social tillit, både för forskare men också för politiker och medborgare. Exemplet med en borttappad plånbok illustrerar i vilken typ av situation som tillit spelar en viktig roll. Plånböcker innehåller vanligen pengar, kreditkort och kanske även fotografier eller liknande som är särskilt värdefullt för plånbokens ägare. De flesta föredrar därför sannolikt att leva i ett samhälle där borttappade plånböcker inte stjäls av upphittaren, och istället lämnas in till polisen och återbördas till ägaren. Ett sådant samhälle förutsätter att människor när de hittar en tappad plånbok inte faller för frestelsen att behålla den. För att uppnå den typ av samhälle som alla vill ha, måste människor alltså hitta sätt att undvika en situation där någon eller några försöker dra nytta av andra människors ärlighet utan att själva agera enligt ärlighetsnormen. Situationen är ett exempel på ett så kallat socialt dilemma, även känt som det kollektiva handlandets problem.⁸

Sociala dilemman är vanliga i samhällslivet. Välfungerande samhällen kännetecknas av att de lyckats minimera graden av kortsiktigt opportunistiskt beteende i dessa sociala dilemman. En borttappad plånbok är en olyckshändelse vars konsekvenser mildras om människor är ärliga. Tillit skapar ytterligare fördelar i samhället genom att människor som litar på andra kan bete sig annorlunda än människor som är misstänksamma. Det gäller till exempel de flesta former av handel: Ekonomiska transaktioner bygger på tillit och går smidigare om tilliten är hög. Om någon av parterna inte litar på den andre finns risken att transaktionen helt uteblir. Köparen måste lita på att säljaren levererar varan eller tjänsten och att hen inte ljugar eller utelämnar väsentligheter om dess beskaffenhet. Säljaren å sin sida måste lita på att köparen kommer att betala det överenskomna priset.

⁷ Bjørnskov, 2021

⁸ Om sociala dilemman, se exempelvis Ostrom, 1998.

I samhällen med hög social tillit kan människor lägga mindre resurser på att undvika att bli lurade. Tillit främjar på så sätt effektivitet, både i ekonomiska transaktioner och i samhället i stort. Tilliten minskar behovet av kontrakt, kvalitetskontroll och konflikthantering. För att använda en ekonomisk term sänks transaktionskostnaderna av hög social tillit. Empirisk forskning har bekräftat dessa resonemang och visat på tydliga samband mellan tillit och materiellt välstånd och ekonomisk tillväxt genom att sänkta transaktionskostnader ökar människors produktivitet.⁹

Samhällets förmåga att hantera sociala dilemman är även avgörande för välfärdsstaten.¹⁰ För att människor ska vara villiga att via skatter finansiera förmåner som är tillgängliga för hela befolkningen krävs tillit både till att andra medborgare inte systematiskt missbrukar dessa förmåner, och till att politiker och byråkrater använder skatteintäkterna till de förmåner för vilka de är avsedda. Även detta resonemang har bekräftats empiriskt: Människor med hög tillit är mer benägna att stödja höga offentliga välfärdsutgifter, och länder som historiskt har haft hög tillit är mer benägna att bygga upp omfattande välfärdsstater.¹¹

Sociala dilemman är inte minst vanliga på miljöområdet. Ofta är det förknippat med en viss kostnad för den enskilde att bete sig miljövänligt – men fördelarna av beteendet kommer bara om de allra flesta beter sig miljövänligt. Även på detta område tycks social tillit vara en tillgång. Människor med hög tillit har exempelvis visats vara mer benägna att sopsortera och göra andra tidskrävande insatser för miljön och klimatet.¹²

Vad förklarar variation i tillit?

Tillit till enskilda kända människor (partikulär tillit) liksom institutionell tillit till specifika myndigheter beter sig som väntat: Ärligt och korrekt beteende bygger tillit. Svek, skandaler och besvikelser sänker tilliten. Följaktligen föll människors tillit till bankväsendet och finansiella institutioner under finanskrisen som blommade ut i världen 2008-2009. Sverige och Sveriges regering ansågs emellertid klara krisen bra, vilket också syntes i flera olika mått på människors tillit till politiska partier, riksdag och regering. Denna tillit låg i Sverige år 2010 väldigt högt efter att ha ökat under lång tid.¹³ Efter valen 2014 and 2018 var svenskarna emellertid mindre imponerade av partierna och de politiska institutionerna, sannolikt då det under dessa mandatperioder var betydligt svårare att bilda parlamentariska majoriteter och handlingskraftiga regeringar.

I kontrast till den varierande och relativt lättförklarliga politiska och institutionella tilliten, är den sociala tilliten både mer konstant över tid och betydligt svårare att förklara. En vanlig missuppfattning är att den sociala tilliten långsiktigt är på väg nedåt.¹⁴ I de flesta länder visar data snarare att den sociala tilliten i de flesta länder – inklusive Sverige - är stabil över tid.¹⁵ Det är intressant att fundera på varför uppfattningen att tilliten faller

9 Algan & Cahuc, 2013; Bjørnskov & Méon. 2015; Sangnier, 2013

10 Rothstein, 2001

11 Bergh & Bjørnskov. 2011; Camussi et al, 2018; Gianmarco & Geys, 2015

12 Sønderskov & Mannemar, 2011; Gür, 2020

13 Den bild som stundom sprids, att människor litat allt mindre på politiker och demokratiska institutioner stämmer alltså inte. Tvärtom var trenden länge positiv.

14 Se exempelvis "[Vi är toleranta, men tappar tillit](#)" (Dagens Arena, 2021-12-08 [läst 2022-04-15]) samt "[Polariseringen ökar – men inte lika mycket som USA](#)" (SVT Nyheter, 2019-09-17 [läst 2022-04-15]).

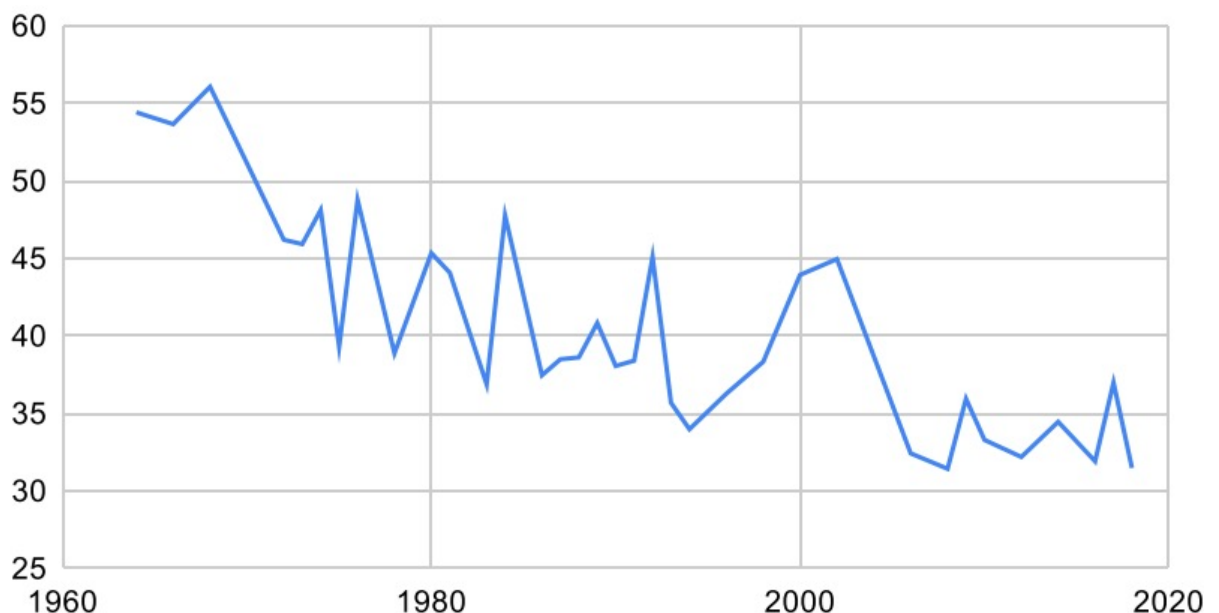
15 Tillitsbarometern, 2021

tycks spridd trots att den motsägs av data. En tänkbar förklaring är en deklinistisk bias i nyhetsrapporteringen, som gör att försämringar och hot anses vara bättre nyheter eftersom de genererar mer uppmärksamhet.¹⁶

En annan tänkbar förklaring till den spridda missuppfattningen att tilliten faller kan spåras till forskningen om det relaterade (men bredare) fenomenet socialt kapital, som inkluderar både tillit, sociala nätverk och deltagande i organisationer och föreningsliv. Ämnet populariserades på 1990-talet av den amerikanske statsvetaren Robert Putnam som 1995 publicerade en text med den suggestiva rubriken "Bowling Alone: America's Declining Social Capital" (som senare utvecklades till en storsäljande bok). Putnamns nostalgiska budskap att amerikaner slutat att bowla med vänner som de gjorde förr, och i allt större utsträckning börjat bowla på egen hand, slog an en sträng hos många.¹⁷ Alla forskare var dock inte övertygade. Till exempel kan det tänkas att sättet på vilket vi umgås med vänner har förändrats så att vissa former av umgänge och nätverk har ersatts av andra.

När det gäller social tillit i USA hade emellertid Putnam rätt. I USA har denna mätts regelbundet sedan 1964, då frågan ställdes i American National Election Survey. Genom att kombinera denna mätning med General Social Survey och World Values Survey kan en tidsserie över social tillit i USA skapas, och den amerikanska trenden är tydligt fallande (som framgår av Figur 3).

Figur 3: Social tillit (andel som instämmer i påståendet "Most people can be trusted") i USA 1964-2018.¹⁸

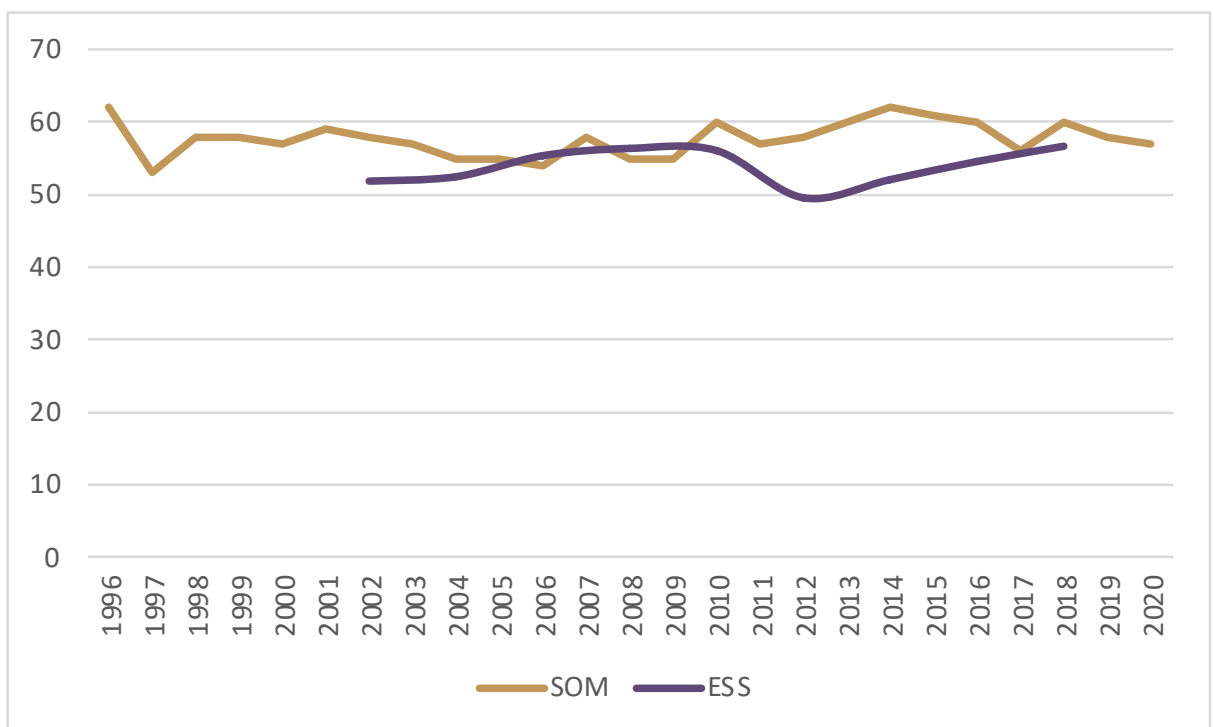
¹⁶ Jag utvecklar tesen om deklinistisk bias i "Två filter: Varför du har fel om nästan allt, men ändå inte vill ändra dig" (Bertil Ohlin förlag, 2017).

¹⁷ Putnam, 2000.

¹⁸ Vallier, 2020

Intressanta samhällsfenomen som upptäcks i USA antas ofta gälla hela västvärlden. I själva verket är USA ofta ett undantag, och så är fallet även när det gäller den fallande tilliten. Ett mindre känt undantag är Danmark där tilliten har ökat över tiden (från 58% år 1990 till 77% år 2017 enligt European Social Survey). I de flesta länder syns emellertid ingen tydlig trend alls. I Sverige har tilliten mätts årligen sedan 1996 av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. Figur 4 visar utvecklingen av social tillit i Sverige enligt denna mätning samt hur trenden ser ut enligt European Social Survey.¹⁹ Som synes har Sverige hela tiden legat stabilt i båda dessa mätningar (mönstret är detsamma även i World Values Survey).

Figur 4: Social tillit i Sverige enligt European Social Survey och enligt SOM-Institutet.²⁰

Det är mycket svårt att med säkerhet slå fast vad som förklarar utvecklingen av social tillit i ett enskilt land. Som förklaring till den fallande tilliten i USA pekade Robert Putnam först ut televisionens utbredning som huvudmisstänkt. Senare har Putnam ofta lyft fram etnisk heterogenitet som förklaring.²¹ För Danmarks del har det gjorts försök att förklara den ökande tilliten i Danmark med bland annat graden av politisk stabilitet.²²

Ett problem med dessa och liknande försök att förklara tillitens utveckling i ett enskilt land är att det finns en rad tänkbara förklaringar som är svåra eller omöjliga att falsifiera. Det finns alltså utrymme för var och en att lyfta upp sina egna favoritförklaringar och syndabocker. Det finns emellertid också gott om kvantitativ forskning som bygger

¹⁹ Data från SOM-mätningarna finns hos Svensk nationell datatjänst. Tillgänglig på: <https://snd.gu.se/sv/catalogue/study/snd0905> [läst 2022-04-25]. ESS finns på <https://www.europeansocialsurvey.org/>.

²⁰ För ESS visar kurvan andel som anser att det går att lita på människor i allmänhet. För SOM-data visas andelen som svarar 7 eller högre (så kallade hög-tillitspersoner) när tilliten mäts på en skala från 0 till 10.

²¹ Putnam, 1996; Putnam, 2007

²² Svendsen et al, 2012

på systematiska jämförelser av länder och regioner. Denna forskning har visat på flera samband som hjälper oss att förklara mönster kopplade till tillit. I det följande presenteras fem slutsatser från denna forskning kring den sociala tillitens ursprung och hur robust den är.

1. Platser med hög variation i temperatur över året har högre social tillit.

Tanken att klimat och väder påverkar människors attityder och värderingar kan spåras tillbaka till (åtminstone) Montesquieus verk "Om lagarnas uppkomst".²³ Teoretiskt har temperaturvariation över året åtminstone två konsekvenser för människor som bygger social tillit. Till att börja med innebär kalla vintrar och varma somrar att det som odlas och skördas under den varma delen av året delvis måste sparas för att samhället ska klara sig under vinterhalvåret. Temperaturvariationen gör alltså att människor för sin överlevnad måste lösa vissa sociala dilemman när det gäller sparande och resurshushållning. Behovet av olika typer av försäkringsarrangemang för att hantera torka och missväxt ökar med vädrets variabilitet. Vädervariation innebär också att det är klokt att utveckla handel med mer avlägsna områden, vilket kräver att människor litar på personer de inte känner personligen.

Enkelt uttryckt innebär hög temperaturvariation över året att det är smart att lära sig samarbeta med och lita på främlingar. Teorin har nyligen fått stöd i kvantitativ forskning som visar att förindustriell temperaturvariation predikterar social tillit, i synnerhet i regioner där jordbruk var ett viktigt sätt att försörja sig.²⁴

2. Social tillit går delvis i arv över generationer.

Social tillit är en attityd som förs över mellan generationer.²⁵ En intuitiv förklaring är att vi får många av våra värderingar från våra föräldrar, inklusive huruvida det är klokt att lita på människor i allmänhet eller inte. Vissa studier tyder emellertid på att tilliten också har en genetisk komponent som påverkar vår benägenhet att lita på andra och vår benägenhet att svara upp mot andra människors tillit genom att agera pålitligt.²⁶ Tilliten har kopplats till vissa specifika hormoner (framför allt Oxytocin) och till vissa delar av hjärnan.²⁷

Exakt vad dessa resultat betyder är omdiskuterat. En tänkbar tolkning är att tillit och tillitsfullt beteende inte (alltid) är resultatet av en rationell kalkyl rörande exempelvis sannolikheten att bli lurad eller sannolikheten att tilliten återgäldas. Istället kan tilliten vara mer känslostyrd. Många med hög tillit uppfattar att det känns bra att lita på andra, även om tilliten inte återgäldas.²⁸ Ett sätt att uttrycka detta är att tilliten är expressiv snarare än instrumentell.

23 Engelsk titel "The Spirit of the Laws". Tillgänglig på: <https://archive.org/details/spiritoflaws01montuoft/page/n9/mode/2up> [läst 2021-10-30].

24 Se vidare Buggle & Durante. 2021; Dang & Dang. 2021; Bergh & Bjørnskov. 2011. Se också Halstead & O'Shea 2004.

25 Uslaner et al, 2008; Ljunge, 2014

26 Cesarini et al, 2008

27 Riedl & Javor, 2012

28 Schlösser, et al, 2016; Goeschl & Jarke, 2017

3. Social tillit förklarar variation i institutionell kvalitet.

Upptäckten att klimatvariation förklarar variation i social tillit, både mellan och inom länder, har implikationer för en debatt som pågått under lång tid, nämligen debatten om relationen mellan social tillit och formella institutioner (som exempelvis rättsstaten). Kärnfrågan i debatten är följande:

Orsakar goda institutioner social tillit, eller orsakar hög social tillit goda institutioner?

Begreppet "institutioner" syftar här på lagar och regler som sätter gränser för människors beteende. Denna definition av institutioner kommer från Douglass North.²⁹ Goda institutioner, eller institutionell kvalitet, brukar definieras som institutioner med hög opartiskhet i samhällsstyrningen, offentliga tjänster av god kvalitet samt låg korruption.³⁰

Sambandet är starkt mellan en viss typ av institutioner och en rad olika mått på mänskligt välstånd, såsom genomsnittlig inkomstnivå, spädbarnsdödlighet eller förväntad livslängd. Vissa institutioner tycks även vara kopplade till högre subjektivt välbefinnande, även om det sambandet är mindre starkt.³¹ Debatten är pågående kring vilka institutioner som är viktigast, till exempel huruvida rättsstat och frihet från korruption är viktigare än ekonomiska institutioner som äganderätt och fri konkurrens.³² Det finns också viss oenighet kring hur stor roll institutioner spelar och hur mycket som förklaras av andra faktorer.³³ Slutligen skiljer sig samhällsvetenskaperna något åt när det gäller vilka termer som används: Ekonomer föredrar ofta termen "institutional quality" medan statsvetare ibland talar om "quality of government" (kvalitet i samhällsstyrningen). Trots dessa skillnader är det rimligt att säga att det råder betydande enighet kring att institutionernas utformning spelar stor roll för välståndsnivån i olika samhällen. Men hur förhåller sig institutioner som rättsstat och äganderätt till en attityd som social tillit?

Enligt ett synsätt har institutioner som rättsstat och låg korruption en tillitsfrämjande effekt. Tanken är att människor som betar sig bedrägligt i dessa system med hög sannolikt kommer att fångas och straffas, och när vetskapen om att så kommer att ske är allmänt spridd, blir människor mindre benägna till bedrägligt beteende. I en välfungerande rättsstat är det alltså i högre grad rationellt att lita på människor i allmänhet. Ett liknande resonemang gäller ekonomiska institutioner som upprätthåller en hög konkurrens: Då kommer personer och företag som agerar bedrägligt att få dåligt rykte, vilket straffar sig på marknaden även utan rättsstatens inblandning.³⁴

Resonemanget är intuitivt och rimligt och stöds av länderjämförande forskning. Men förklaringsvärdet är begränsat. Även om teorin skulle vara helt korrekt leder den inte till så mycket mer än att frågan omformuleras, från Varifrån kommer social tillit? till Varifrån kommer tillitsfrämjande institutioner? Tillitsfrämjande institutioner som rättsstat och opartisk förvaltning har också visat sig vara svåra att införa och upprätthålla eftersom deras upprätthållande kräver att människor i förvaltningen betar sig

29 North, 1990

30 Denna definition är tagen från EU:s index för samhällsstyrningens kvalitet (tillgängligt på https://ec.europa.eu/regional_policy/sv/newsroom/news/2018/02/27-02-2018-european-quality-of-government-index-2017).

31 För en argumentation för institutioners fundamentala betydelse, se Acemoglu & Robinson, 2012; Bjørnskov et al, 2010; Holmberg & Rothstein, 2012

32 Gehring, 2013

33 För en kritik av synen att institutioner förklarar allt eller nästan allt, se exempelvis Jerven, 2015.

34 Berggren & Jordahl, 2006

prosocialt och avstår från att gynna sig själva på andras bekostnad även när sådana tillfällen dyker upp (exempelvis genom att avstå från att be om mutor/sidobetalningar och avstår från att bedriva svågerpolitik).³⁵ Införandet av tillitsfrämjande institutioner går helt enkelt mycket lättare om vi redan från början vet att människor går att lita på. Annorlunda uttryckt: Upprätthållandet av institutioner som hjälper människor lösa sociala dilemman, är i sig ett socialt dilemma.³⁶

Mycket tyder därför på att tilliten i någon bemärkelse kom först, och att institutioner såsom rättsstat och välfärdsstat är konsekvenser av hög tillit snarare än orsaker till hög tillit.³⁷ Det synsättet leder naturligtvis också till att frågan om institutionernas ursprung ersätts av frågan om tillitens ursprung – men på den frågan finns alltså numera ett svar: tilliten har åtminstone en exogen bestämningsfaktor i form av variation i väder och klimat.

Flera av de forskningsresultat som beskrivits hittills kan sammanfattas i en enkel orsakskedja:

Figur 5. Orsakskedja från temperaturvariation till välstånd

Det faktum att forskningen har hittat en orsakskedja som länkar ihop exogen temperaturvariation via tillit och institutioner till utfall som exempelvis BNP per capita, betyder inte att detta är den enda vägen till välstånd, och inte heller att varje steg i orsakskedjan är deterministiskt. Det tycks också finnas områden där institutioner både påverkas av och påverkar den sociala tilliten. Till exempel kan icke-korrupta samhällsinstitutioner och social tillit tänkas vara ömsesidigt förstärkande.³⁸ Forskningsresultat om påverkbara faktorer som kan främja social tillit diskuteras i min femte slutsats nedan.

4. Social tillit är en relativt trögrörlig individuell attityd...

Det sägs stundom att tillit tar lång tid att bygga upp men kan förstöras på en sekund. När det gäller social tillit verkar detta bara delvis stämma. Forskningen som visat att tilliten går i arv och kan spåras tillbaka i tiden till historisk temperaturvariation tyder tveklöst på att tilliten byggts upp under lång tid. Social tillit tycks emellertid också vara en seglivad attityd, både på individuell och aggregerad nivå. Förolämpningar, hot och skador verkar exempelvis inte ha några större effekter på människors sociala tillit.³⁹

³⁵ Persson et al, 2013. Se också Frisk Jensen, 2020; Svendsen & Tinggaard, 2020.

³⁶ En av de första som formulerade denna insikt var den amerikanske sociologen Pamela E. Oliver, se Oliver, 1980.

³⁷ Bergh & Bjørnskov, 2014

³⁸ Uslaner, 2002

³⁹ Bauer, 2015

En studie av utlandssvenskar har undersökt vad som händer med tilliten när människor med hög tillit migrerar till länder med sämre fungerande samhällsinstitutioner och hög korruption. Svenskar som har flyttat till länder med betydligt högre korruption än Sverige, är inte helt representativa: De har bättre självskattad hälsa och till och med högre social tillit än svenskar i allmänhet. Men svenskar som vistats längre tid i det nya landet hade lägre tillit. Något liknande mönster kunde inte observeras bland utlandssvenskar som flyttat till länder med korruption i nivå med Sveriges. Studien tyder alltså på att exponering för sämre fungerande samhällsinstitutioner kan sänka människors tillit, men fallet är litet och skedde i studien från en hög nivå. Trots minskningen över tiden var utlandssvenskarnas tillit i studien ungefär densamma som hos svenskar som bor kvar i Sverige.

Studien tyder dessutom på att tilliten formas i unga år. Bland utlandssvenskar som var minst 30 år gamla när de flyttade från Sverige är tilliten nämligen lika hög oberoende av vart de flyttat och oberoende av hur länge de bott i sitt nya land. Det är i linje med den psykologiska teorin om formbara år. Enligt den är människor i sin ungdom särskilt mottagliga för erfarenheter och intryck som formar deras världsbild. Därefter är världsbilden relativt konstant livet ut. En tänkbar tolkning är att dåliga samhällsinstitutioner är mer skadligt för människors tillit tidigt i livet. Detta skulle i så fall kunna förklara den relativa stabilitet i social tillit som syns i många länders befolkningar, samtidigt som institutioner spelar en viktig roll i formandet av ungas världsbild och attityder, som på lång sikt spelar stor roll för samhället.

5. ...men det går att främja tillit!

Människor med hög tillit har i genomsnitt både bättre självskattad hälsa och högre inkomst. En omdiskuterad forskningsfråga är hur dessa samband ska tolkas. Leder hög tillit till bättre hälsa, eller är det god hälsa som leder till hög tillit? Leder hög tillit till högre inkomst, eller är det hög inkomst som orsakar högre tillit? Denna forskning är pågående, men flera nya resultat tyder på att sambandet kan vara dubbelriktat. Förbättringar av människors hälsa och inkomst tycks alltså vara tillitsfrämjande, och högre tillit kan i sin tur leda till bättre hälsa och högre inkomster i en positiv spiral.⁴⁰ När det gäller fattigdom tycks dock orsakssambandet endast gå åt ett håll: Människor med högre tillit är i mindre utsträckning fattiga, men fattigdom tycks inte leda till lägre tillit.⁴¹ Det finns även tecken på att viss välfärdspolitik kan försvaga länken mellan dålig hälsa och lägre tillit, vilket kan ha varit fallet med Affordable Care Act i USA.⁴²

Ett annat robust samband på individnivå finns mellan utbildning och social tillit.⁴³ Sambandet har dokumenterats i flera hundra studier, men även här är kausaliteten oklar: Ger utbildning högre tillit eller är människor med hög tillit mer benägna att utbilda sig? De få studier som försökt identifiera den kausala effekten av utbildning på tillit hittar i regel positiva effekter, men de är små och sällan statistiskt signifikanta.⁴⁴ Det finns också visst stöd för att utbildningsreformer som håller samman klasser längre (istället för att dela klasser på basis av betyg eller intresse) har små positiva effekter

40 Giordano & Lindström, 2016; Brandt et al, 2015

41 Leenheer et al, 2021

42 Mewes & Giordano, 2017

43 Huang et al, 2009

44 Milligan et al, 2004

på tilliten.⁴⁵

Slutligen är det värt att notera att en av de mest kontroversiella frågorna inom tillitforskningen rör sambandet mellan social tillit och etnisk heterogenitet. Resultaten här är minst sagt blandade, men under rätt förutsättningar tycks kontakter mellan olika grupper (så kallade ingrupp och utgrupp) kunna öka ömsesidig förståelse och tillit.⁴⁶ En studie av värnpliktiga i Norge som slumpmässigt delades in i rum med eller utan etniska minoriteter fann att dessa gemensamma erfarenheter främjade tillit över gruppgränserna.⁴⁷ I kontrast till detta resultat tycks emellertid etnisk heterogenitet i svenska klassrum ha negativa effekter på elevernas tillit.⁴⁸ Påtvingade kontakter mellan grupper som inte lutar på varandra kan med andra ord motverka sitt syfte, och förmodligen är det en god idé att experimentera mer i liten skala innan långtgående policyåtgärder genomförs.

I en dansk studie av etnisk heterogenitet i bostadsområden visades att danskars tillit minskar vid etnisk heterogenitet, men bara om denna kommer tillräckligt nära geografiskt. Den typ av etnisk geografisk segregering som ofta blir resultatet av att människor föredrar att bo tillsammans med människor som delar deras kultur behöver alltså inte vara problematisk ur ett tillitsperspektiv.

Avslutning

Forskningen kring social tillit är ett fält som ännu utvecklas och växer. Många intressanta forskningsfrågor är ännu olösta och skapar heta debatter. Men det har också gjorts betydande framsteg. Framförallt vet vi numera en hel del om den sociala tillitens konsekvenser och vilka fördelar som uppstår i samhällen med hög genomsnittlig social tillit. De senaste åren har också viktiga framsteg gjorts rörande tillitens orsaker och ursprung. En god nyhet från denna forskning är att politik som vi förmodligen vill föra av andra skäl också sannolikt är tillitsfrämjande. Politik som främjar en god ekonomisk utveckling, folkhälsa, utbildning och rättsstat, och som motverkar korruption, kommer sannolikt också att fämja den sociala tilliten.

45 Österman, 2020; Yang, 2019

46 Dinesen et al, 2017

47 Finseraas et al, 2019

48 Loxbo, 2018

Referenser

- Acemoglu, Daron., & Robinson, James. A. (2012) "Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty", New York: Crown Publishers.
- Algan, Yann. & Cahuc, Pierre. (2013) "Trust and Growth." *Annu. Rev. Econ* 5(December): 521–49.
- Bauer, P. C. (2015) "Negative Experiences and Trust: A Causal Analysis of the Effects of Victimization on Generalized Trust", *European Sociological Review*, 31: 397–417.
- Berggren, Niclas., & Jordahl, Henrik. (2006) "Free to trust: Economic freedom and social capital", *Kyklos*, 59: 141–169. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.2006.00324.x>
- Bergh, Andreas, & Bjørnskov, Christian. (2011) "Historical Trust Levels Predict the Current Size of the Welfare State", *Kyklos* 64(1): 1–19.
- Bergh, Andreas. & Bjørnskov, Christian. (2014) "Trust, Welfare States and Income Equality: Sorting out the Causality", *European Journal of Political Economy* 35: 183–99.
- Bjørnskov, Christian. & Méon, Pierre-Guillaume. (2015) "The Productivity of Trust", *World Development* 70: 317–31.
- Bjørnskov, Christian. & Méon, Pierre-Guillaume. (2013) "Is trust the missing root of institutions, education, and development?", *Public Choice*, 157: 641–669.
- Bjørnskov, Christian. (2009) "Social trust and the growth of schooling", *Economics of Education Review*, 28: 249–257.
- Bjørnskov, Christian. (2021) "Civic honesty and cultures of trust", *Journal of Behavioral and Experimental Economics* (kommande).
- Bjørnskov, Christian., Dreher, Axel., Fischer, Justina. A. V. (2010) "Formal Institutions and Subjective Well-Being: Revisiting the Cross-Country Evidence", *European Journal of Political Economy* 26: 419–30.
- Brandt, Mark. J., Wetherell, Geoffrey., Henry, P. J. (2015) "Changes in income predict change in social trust: A longitudinal analysis", *Political Psychology*, 36: 761–768.
- Buggle, Johannes. Christoph., Durante, Ruben. (2021) "Climate Risk, Cooperation and the Co-Evolution of Culture and Institutions", *The Economic Journal* 131: 1947–1987.
- Camussi, Silvia., Mancini, Anna Laura., Tommasino, Pietro. (2018) "Does Trust Influence Social Expenditures? Evidence from Local Governments", *Kyklos* 71: 59–85.
- Cesarini, D., Dawes, C. T., Fowler, J. H., Johannesson, M., Lichtenstein, P., Wallace, B. (2008) "Heritability of cooperative behavior in the trust game", *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105: 3721–3726.
- Cohn, Alain., Maréchal, Michel André., Tannenbaum, David., & Zünd, Christian Lukas. (2019) "Civic honesty around the globe", *Science*, 365: 70–73.

- Dang, Duc Anh. & Dang, Vuong Anh. (2021) "Cooperation Makes Beliefs: Weather Variation and Social Trust in Vietnam", *Journal of Behavioral and Experimental Economics* 91: 101669.
- Dinesen, Peter. Thisted. & Sønderskov, Kim Mannemar. (2017) "Ethnic Diversity and Social Trust: A Critical Review of the Literature and Suggestions for a Research Agenda", i *The Oxford Handbook of Social and Political Trust*, red. Eric Uslaner, 1-35. New York: Oxford University Press.
- Dinesen, Peter. Thisted. & Sønderskov, Kim Mannemar. (2015) "Ethnic diversity and social trust evidence from the micro-context", *American Sociological Review* 80: 550–573.
- Finseraas, Henning., Hanson, Torbjørn., Johnsen, Åshild., Kotsadam, Andreas., Torsvik, Gaute. (2019) "Trust, ethnic diversity, and personal contact: A field experiment", *Journal of Public Economics*, 173: 72–84. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2019.02.002>
- Frisk Jensen, Mette., Svendsen, Gert Tinggaard. (2020) Corruption and Bureaucratic Reforms: "Getting to Denmark?", s. 177-192 i *The Oxford Handbook of Danish Politics*, red. Peter Munk Christiansen; Jørgen Elklit; Peter Nedergaard, Oxford: Oxford University Press.
- Gehring, Kai. (2013) "Who Benefits from Economic Freedom? Unraveling the Effect of Economic Freedom on Subjective Well-Being", *World Development* 50: 74–90.
- Gianmarco, Daniele. & Geys, Benny. (2015) "Interpersonal Trust and Welfare State Support", *European Journal of Political Economy* 39: 1–12.
- Giordano, G. N. & Lindström, M. (2016) "Trust and health: testing the reverse causality hypothesis *J. Epidemiol*", *Community Health*, 70: 10-16.
- Goeschl, Timo. & Jarke, Johannes. (2017) "Trust, but Verify? Monitoring, Inspection Costs, and Opportunism under Limited Observability", *Journal of Economic Behavior & Organization*, 142: 320–30.
- Gür, Nurullah. (2020) "Does Social Trust Promote Behaviour Aimed at Mitigating Climate Change?", *Economic Affairs* 40(1): 36–49.
- Halstead, Paul. & O'Shea, John. (2004) "Bad Year Economics: Cultural Responses to Risk and Uncertainty", Cambridge: Cambridge University Press.
- Holmberg, Sören. & Rothstein, Bo. (2012) *Good Government*, Edward Elgar.
- Huang, Jian., Maassen van den Brink, Henriëtte., Groot, Wim. (2009) "A meta-analysis of the effect of education on social capital", *Economics of Education Review*, 28: 454–464.
- Inglehart, Ronald. (1990) *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton: Princeton University Press.
- Jerven, Morten. (2015) *Africa: Why Economists Got it Wrong*, London: Zed Books.
- Knack, Stephen. & Keefer, Philip. (1997) "Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-country Investigation", *The Quarterly Journal of Economics* 112(4): 1251-1288.

- Leenheer, Stefan., Gesthuizen, Maurice., Savelkoul, Michael. (2021) "Two-Way, One-Way or Dead-End Streets? Financial and Social Causes and Consequences of Generalized Trust", *Social Indicators Research*, 155(3): 915–937. <https://doi.org/10.1007/s11205-020-02591-6>
- Ljunge, Martin. (2014) "Trust Issues: Evidence on the Intergenerational Trust Transmission among Children of Immigrants", *Journal of Economic Behavior and Organization* 106(2012): 175–96.
- Loxbo, Karl. (2018) "Ethnic diversity, out-group contacts and social trust in a high-trust society. *Acta Sociologica (United Kingdom)*", 61(2): 182–201. <https://doi.org/10.1177/0001699317721615>
- Mewes, Jan. & Giordano., Giordano, Nicola. (2017) "Self-rated health, generalized trust, and the Affordable Care Act: A US panel study, 2006–2014", *Social Science & Medicine*, 190: 48–56. <https://doi.org/10.1016/J.SOCSCIMED.2017.08.012>
- Milligan, Kevin., Moretti, Enrico., Oreopoulos, Philip. (2004) "Does Education Improve Citizenship? Evidence from the United States and the United Kingdom", *Journal of Public Economics* 88(9–10): 1667–1695.
- North, Douglass. C. (1990) *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Oliver, Pamela. E. (1980) "Rewards and punishments as selective incentives for collective action: Theoretical investigations", *American Journal of Sociology*, 85(6): 1356–1375.
- Ostrom, Elinor. (1998) "A Behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action: Presidential Address, American Political Science Association, 1997", *The American Political Science Review* 92: 1–22.
- Persson, Anna., Rothstein, Bo., Teorell, Jan. (2013) "Why Anticorruption Reforms Fail—Systemic Corruption as a Collective Action Problem", *Governance* 26(3): 449–71. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1468-0491.2012.01604.x>
- Putnam, Robert D. (2000) *Bowling Alone - The Collapse and Survival of American Community*, New York: Simon and Schuster.
- Putnam, Robert. D. (1996) "The Strange Disappearance of Civic America", *The American Prospect* no. 24 (Winter 1996).
- Putnam, Robert. D. (2007) "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-First Century The 2006 Johan Skytte Prize Lecture", *Scandinavian Political Studies* 30: 137–174.
- Putnam, Robert. (1993) *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton: Princeton University Press.
- Riedl, R. & Javor, A. (2012) "The Biology of Trust: Integrating Evidence From Genetics, Endocrinology, and Functional Brain Imaging", *Journal of Neuroscience, Psychology, & Economics*, 5: 63–91.
- Rothstein, Bo. & Uslaner, Eric M. (2005) "All for All. Equality, Corruption and Social Trust", *World Politics* 58(3): 41-73.

- Rothstein, Bo. (2001) "The Universal Welfare State as a Social Dilemma", *Rationality and Society* 13: 213–33.
- Sangnier, Marc. (2013) "Does Trust Favor Macroeconomic Stability?", *Journal of Comparative Economics* 41: 653–68.
- Schlösser, T., Fetchenhauer, D., Dunning, D. (2016) "Trust against all odds? Emotional dynamics in trust behavior", *Decision*, 3(3), 216–230. <https://doi.org/10.1037/dec0000048>
- SOM-institutet (u.å.) Tillgänglig på: <https://www.gu.se/en/som-institute> [läst 2022-04-11].
- Sønderskov, Kim Mannemar. (2011) "Explaining Large-N Cooperation: Generalized Social Trust and the Social Exchange Heuristic", *Rationality and Society* 23: 51–74.
- Svendsen, Gunnar. Lind. Haase., Svendsen, Gert. Tingegaard., Graeff, Peter. (2012) Explaining the Emergence of Social Trust: Denmark and Germany. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, 37: 351–367.
- Tillitsbarometern (2021) Levande rapport 1, version 6, 2021, sid 17. Tillgänglig på <https://www.mchs.se/tillitsbarometern> [läst 2022-04-25].
- Uslaner, E. M., Wirth, Steffen., de Haan, Jakob., Sommer, Martin. (2008) "Where You Stand Depends Upon Where Your Grandparents Sat: The Inheritability of Generalized Trust", *Public Opinion Quarterly* 72: 725–740.
- Uslaner, Eric M. (2002) *The Moral Foundations of Trust*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Vallier, Kevin. (2020) "US Social Trust Has Fallen 23 Points Since 1964", Tillgänglig på: <https://www.kevinvallier.com/reconciled/new-finding-us-social-trust-has-fallen-23-points-since-1964/> [läst 2022-04-19].
- Yang, Songtao. (2019) "Does Education Foster Trust? Evidence from Compulsory Schooling Reform in the UK", *Economics of Education Review* 70: 48–60.
- Österman, Marcus. (2020) "Can We Trust Education for Fostering Trust? Quasi-Experimental Evidence on the Effect of Education and Tracking on Social Trust", *Social Indicators Research* 2020 154(1): 211–33.

Den gröna och liberala tankesmedjan

Om Fores

På den gröna och liberala tankesmedjan Fores arbetar vi varje dag för att söka de lösningar och reformer som Sverige behöver, för att försvara den liberala demokratin så som vi känner den. Vi står med den ena foten i akademien och forskningen och med den andra i samhällsdebatten.

Genom våra temagrupper Tillväxt, Trygghet och Tillit söker vi forskningsbaserade, framtidsoptimistiska reformförslag. Vi publicerar studier, böcker och rapporter samt arrangerar och medverkar i seminarier, samtal, debatter och projekt. Fores är hubben för den liberala demokratis vänner och driver därför bland annat Foresakademien och Reformpuben för nätverkande och idéutveckling.

Besök gärna fores.se för mer information.

Redaktör:

Markus Barnevik Olsson, samordnare, Klimat och Tillit, Fores

Layout:

David Redebo, Fores

fores.se

Fores
Sveavägen 59, 113 59 Stockholm
info@fores.se